

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 40 kr., za pol leta 1 fl. 50 kr., za četert leta 55 kr.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 40, za pol leta 2 fl. 20 kr., za četert leta 1 fl. 10 kr.

V Ljubljani v sredo 7. aprila 1858.

Dolenc gorenskim tovarnikom. *)

Da Dolensko, zlasti nižje Dolensko, prav dobre in zdrave vina rodi, to — Gorenci! iz svoje lastne skušnje veste. Kdo je v stani prešteti barigle, ktere vsako leto tu na Dolenskem natakate.

Med drugimi vini so bile vselej zlo obrajtane in močno obiskane vina na južni strani Kerke pred njenim iztokom v Savo, to je, v vinskih gorica pri Kostanjevici in v fari sv. Križa. Komu zmed vas niso znane gorice: Razkriže, Bočje, Brezovic, Gadova peč, Stari grad? Vina v teh gorica niso le močne in zdrave, temuč tudi terdne, in se deržijo po več let; zlasti so za poletni čas varne in hvaljene.

Vi gorenski tovarniki pridete večidel do Kerškega, do kadar tudi vaše barigle v lepah rajdah priplavajo; ondi postojite, in pozvedujete: kje da bi se dalo dobro vince kupiti. Kerčanje za Križevske gorice dobro vedó in dobroto njih vina dobro poznajo, — pa ga večidel iz gole samopridnosti na moč grajajo, ali pa terdijo, da unstran Kerke ni nič več vina, da je že pokupljeno, poprodano, kar je ondi bilo dobrega, da se k večim še kak zveržek tam dobí. Letos posebno pravijo, da je po toči točnik, da ni nič prida, da se ne čisti. Tega pa ne govorijo iz ljubezni do resnice, ali zato, ker so po svojem okusu tega prepričani, ali da bi želeli Vas, Gorence, slabe kupčije obvarovati, ampak iz gole samopašne dobičkarije Vas od teh vinskih goric odvrtačujejo, zato, da njim zajic ne uide. Oni sami ga namreč v Križevskih gorica skupujejo, da ga potlej Vam, se vé, z obilnim dobičkom prodajajo. To dela že več let posebno eden, kteri je že dosti vina po Križevskih gorica pokupil, akoravno ga je že veliko obrekoval in grajal, in veliko tovarnikom pot v Križevske gorice prestregel, z besedo: „Tam sem ga že jez zaaral ali pokupil; tisto je že moje; tam zdaj ni nič prida dobiti.“

23. dan preteklega mesca sušca je neki tovarnik v Križevski gorici na Bočjem vina kupil, ker je še nekaj barigelj praznih imel; druge je bil v Kerških gorica natočil. Ko je Križevske vina le v eni zidanci pokusil, je rekel: „Dete! to so vina to! pa jih Kerčani tako grajajo! mi je prav žal, da sem ga že kupil. Ako bi ga še ne bil, bi bil vse barigle tukaj natočil.“

Ali vidite tedaj brezvestno obrekovanje, ktero sosedu zraven sebe živeti ne dá. Dosti bolj po keršanski ljubezni je imel navado nek drug Kerčan, ki zdaj že v čerčni zemlji počiva, tovarnikom reči: „Priatelj! tako je vino moje; če ni za Vas, si pa drugej pomagajte.“ To je bil dober sosed, pošten mož!

Gorenci! nikar lažnjivim obrekovavcom ne verjemite. Le sami pridite pogledat, pokusit in se pre-

pričat; kaj pa je eno uro od Kerškega v vinske gorice, ktere se vprek Kerke proti jugu Vašim očem odprejo? Ne bo Vam žal! Vince boste dobili, da ga bote veseli, čisto kot sonce, močno in boljše kup, kakor od Kerčanov in njih bližnjih sosedov, kteri vam vino dražijo — češ, da ga kmalo ne bo nikjer več dobiti. Lahko ga boste v Križevskih gorica še na tavžente estrajhov dobili. Da si pa daste na vrat na nos od opravljevih jezikov take očale natakni, skoz ktere ali malo ali nič ne vidite, in da tako hitro zapustite stare prijatle, to ni prav.

Zapopadek teh verstic ni bil le od dopisnika, ampak od več kot sto posestnikov Kerčanom in Gorencem že davnej namenjen. Te besede so tedaj iz njih serc in ust vzete. Pozdravlja Vas

Starograje.

Iz Dolenskega 25. sušca 1858.

Ktero meso, ki nam na mizo pride, je najdražje?

Prerajtal dr. Fernand Stamm.

Kmetovavec naj rajta, naj zmiraj in povsod rajta! Tako pridigovajo vsi učenci kmetijstva in živinorej; tako sem učil tudi jez. In ker se spodobi, da to tudi sam spolnuješ, kar učiš druge, tedaj tudi vselej rajtam, kjer koli mi številke pridejo pod roke.

Tako že več časa rajtam in ugibujem: ktero meso jémo najdražje?

Naj povém, kar sem zvedil in kako sem zvedil. Vsak lahko za mano rajta; potem naj pa pové: ali sem jo prav zadel ali ne.

Večkrat sem slišal tega in unega reči: „golobje meso je dober kup.“ Golobe rediti, prizadene malo stroškov in malo truda. Golobnjak se zbije za majhen dnar, in par golobov se kupi za par grošev. To je za začetek vse. Po tem pa tudi ž njimi ni dosti stroškov. Golobom se verže le zvečer kako perise hrane, le da se k hiši privadijo, in če se jim vlije enmalo janeževega olja na vratice golobnjakove, pridejo golobje vsak dan gotovo domú in pripeljejo še ptujih tovaršev s seboj, ktere gospodar najraje berž vjame in zakolje, ker vé, da tudi njegov sosed lahko janeževega olja vlije na svoj golobnjak in vjame naše. „Takah golobov meso je vendar kaj dober kup“ — pravi tedaj ta in uni.

Res nič ne morem zoper to reči, kakor le to, da se bojím, da bi ti tako meso ne obležalo predolgo v želodcu, ker tatvina ne tekne nikoli.

Kmali pa sem doživel vse kaj drugega, kar mi bo vse drugo rajtengo dalo.

Sprehajaje se nekega lepega pomladanskega dne po polji vidim na neki grajsinski njivi tlačane grah sejati; sejali so ga tako počasi, da sem mislil, da ga še le štejejo. Ob enajstih nehajo sejati, in grejo domú južnat.

Komaj pa zapustijo polje, prileté cele rajde golobov iz vasi, planejo na njivo in poberajo grah iz razorov, kakor so planile nekdej prepelice nad tabor Israeljcov v pušavi. Kakor sem se čudil pred nad lenimi tlačani, tako sem se

*) Ker smo prejeli to pismo iz rok nam dobro znanega moža, kterega poštenost nam je porok, da je resnica kar govori, mi nismo mógli odreči besede v „Novicah“, čeravno ostro pa po pravici kara samogoltnost se vé da le takih sosedov, kteri zanemarjajo kristjansko pravilo: česar ne želiš sebi, ne stori bližjemu. Vred.

zavzel sedaj nad pridnostjo golobov. — Po južini pridejo tlačani spet s plugi in voli, pa orjejo celi popoldan; zvečer so grajšaku povedali, da so lepo vsejali vés grah.

Ali vsejani grah ni kalil; le tam pa tam se je zapazila kaka cimica, — plevéla pa toliko več.

Tlačani pa so čez neke tedne sedeli domá pri pečenih golobih in so ugibali, kako to, da ne obrodí grah, ki so ga sejali? Eni so rekli, da so ga morebiti pregloboko sejali; drugi so dolžili vreme i. t. d. Na tolste golobe pa niso mislili, kateri so pojužnali setev in pridelk ob enem.

Vprašam sedaj: je li katero meso dražje, kakor je golobje, kateri z vsakim zernom pozobljejo pridelk in slamo? Meso desetih gosí ni tako drago kakor je meso tatinskih golobov!

„Prav imate“ — mi reče neki grajšak, kteremu sem to povedal — „naj dražje meso je golobje, in prav bi bilo, da bi šli vsi golobje rakom žvižgat.“

„Ne — mu sežem v besedo — meni je še druga žival znana, ktera se redí od še dražje hrane.“

„In ta je?“ — me vpraša.

„Naj Vam sedaj povém, kar sem doživel drugo zimo. Toliko snega je padlo, da je bilo vse belo, kamor je okó neslo. Tudi zima ima svojo prijetnost. Podam se tedaj na sprehod, in sadno drevje ob poti mi je kazalo stezo, kjer naj grém. Grém tedaj, pa berž zapazim zajčji sled. Gledam in gledam: zakaj tudi zajic je pred menoj ravno tú šel, ker jez grém. Berž zapazim troje oglodanih drevesc. „Z Bogom ljube drevesca! vé se ne bote več življenja veselile; za kosilce vas je poručal zajic!“ si mislim. Zima z velikim snegom je terpela 6 tednov; če si tedaj ta zajic íše vsak dan tako kosilo, jih bo pokončal nad sto; za vsak funt njegovega mesa tedaj potrebuje 15 in še več dreves. Ali je po tem takim še katero meso dražje kakor je zajčje? Prosim, naj reče kdo, da ni, če more réci po vesti!

Rajtati je treba, rajtati, in potem bi se zvedilo, da naj si nihče golobov ne derží, ampak naj raji ima kuretnino, ktera po dvorišču pobera zaveržene zerna in škode ne dela; — tudi zajci naj se ne terpé v takih krajih, kjer je sadja kaj, ampak raji naj se špogajo ptiči, če že moraš s pušo okoli hoditi; še pametneje pa je, ako postaviš pušo v kot in špogaš mile ptičice, ki ti tako sladko pojó in ti berejo škodljive gosence po drevji. Če že moraš streljati, strelaj v tarčo!

Kaj bi kdo vertnarju rekel, kateri bi na svoj vert zasádl veliko sočivja in bi potem kóz va-nj spustil?

Ali je to kaj drugače, če gojzdar hoče zarediti mlad gojzd, pa izreja serne v njem?

Vém, da s tem marsikterega golobičarja in marsikterega lovca razžalim, — pa zamera gori, zamera doli! rajtenga mi to dá, kar sem tú povedal, in kar to vém, mi nobena golobnina in nobena zajčevina ne diší več tako dobro kakor popred, ko te rajtenge nisem vedil; vselej si mislim: „ali je res ta oblizek toliko vreden kakor je drag?“ — in kakor Bankonova prikazen v Makbetu mi stopijo od zajcov oglodane sadne drevesa, omuljene smerečice in plevélno grahovo polje pred očí, da vés nevoljen veržem skledo z zajcom in golobi v kot in se ne dotaknem mesa take živali, ki je drugim in meni toliko škodo naredila.

„Hosp. Nov.“

Ktere bukve bi naši ljudje radi imeli?

Slovinci sploh po hribih in dolinah, zlasti mlajši, znajo do malega brati in tudi prav radi beró. Veliko bukev pa borni kmetič ne more kupovati. V nekterih krajih imajo bukviša, kar je res hvale vredno. Za majhno plačilo, nekteri celó zastonj, ondot dobijo vsake slovenske bukve od časa do časa. Vsi in povsod pa niso tako srečni, in zavoljo posebnih okoljšin se ni nadjati, da bi bilo hitro bolje.

Torej bi se gotovo mnogim zlo vstreglo, ako bi ali slavno društvo sv. Mohorja, ali pa kaki drugi domoljubi po nizki ceni preskerbeli Slovincem še ene bukve. Mislim tukaj le bolj na prosto ljudstvo; tedaj bi omenjena kniga mogla prav po domače pisana biti, kar se tudi lahko brez terdih germanizmov zgodi. Kako naj bi se réklo tem bukvam, ni veliko ležeče, — da bi le bile izverstnega zapopadka. Kakošnega neki? Ne mislim tukaj in tudi v zapopadek ne jemljem splošnega izobraženja, ne duhovnih rečí, ne kratkočasnic in povédk in ne šolskih rečí. To nam bodo, kakor dozday, „Drobtince“, „Koledarji“, „Novice“, „Danica“, „Priatelj“, „Glasnik“ in še druge knige in drugi časopisi donášali.

Zapopadek naj bi obsegel le to, kar je kmetu kakor kmetovavcu v njegovem življenji potrebnega. Povedano bi moglo biti vse le ob kratkem, da bi bukve preveč stroškov ne prizadjale, pri vsem tem pa vendar razumevne bile. V zapopadek njih naj bi se vzelo: I. del: „Navadne človeške bolezni in domači pripomočki.“ II. del: „Živinoreja, navadne bolzni in pripomočki. Pristavek od čbelarstva in podučenje in postave pri barantii z živino.“ III. del: „Obdelovanje polja, dotično orodje, od gnoja, in kako s pridelki ravnati.“ IV. del: Najbolj potrebne rečí o sadjoreji, vinoreji in pristavek od gojzdov.“ V. del: „Od travnikov ali snožet, travnih semen — paše in pašnikov.“ VI. „Nasveti in naznanovanje skušinj pri gospodarstvu in gospodinstvu sploh.“ VII. del: „Postava o poslih.“ VIII. del: „Nekoliko iz večne ali stoletne pratike od planetov, repatih zvezd itd. in poslednič: kratek popis in zemljevid cesarstva našega.“

Kaj toliko rečí v majhne bukve?

Ni potreba za kmete vsake rečí iz korenine dokazati, jih ne učiti, kateri je bil prvi zdravnik, kakošne so bile živali pred vesvoljnim potopom, kako so Rimci orali in Egipčani pšenico sejali; le to kar je zdaj, kaj ima v roke vzeti in storiti, naj se pové. Čmu pa še nazadne od zvezd in zemljevid od cesarstva? Vsi radi beremo, kar skušnje od vremena poterdijo, ali kar nam kdo naprej pripoveduje, akoravno dobro vémo, da nihče nič gotovega ne vé, kakor le tisti, ki je naturi večne postave dal ali „pisal Veliko Pratiko“, kakor naš Koseski pravi. Zakaj bi tedaj kmetu veselje kratili vreme slediti? Vraže se po tej poti ne množijo; njih železno podlago šole verlo podkopujejo. Popis cesarstva bi posebno doslužene vojake veselil.

„Vse to že imamo v našem jeziku izdelano in v bukvah natisnjeno“ — utegne kdo reči. Res je, da imamo; ali celo biblioteko bi kmet mogel imeti, ako bi hotel vse to po mnogih bukvah in časopisih raztreseno najti. Veliko je pa tudi tako pisanega, da prosto ljudstvo ne razume. Imena bolezin so v različnih krajih različne, zatorej bi bilo dobro zraven imena pristaviti: kadar to ali uno bolí, vzemi to in to. Ravno tako bi moglo, kar se piše od ravnanja z zmerznjenimi, utonjenimi itd., le kratko povedano biti, kaj je storiti, sicer bi mertvudnik poprej umerl, kakor bi star kmetiški mož svoje očala poiskal in tri ali štiri strani dolgo podučenje prav počasi prebral. Ne vé tudi iz dolzega podučjenja hitro kaj porabiti. Kar je pa kratko povedano, brez teže za vselej v glavi obderží. Taka kniga, se vé da kar je le mogoče dobro doveršena, bi storila veliko dobrega, in kadar bo sčasoma bolj poznana, bo le redka hiša brez nje. Primerjena bi bila za darila v nedeljski šoli.

Ne bi tedaj prazne slame ne mlatil, kdor bi se omenjenega dela poprijel; samo tega ne smé pozabiti, da: kdor za kmeta piše, mora vedno kmeta pred očmi imeti in na vsakoršne okoljšine pri kmetiški hiši paziti.